

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken bestond bij enkele fracties de behoefte de Minister van Buitenlandse Zaken enkele vragen en opmerkingen voor te leggen inzake de brief d.d. 19 mei 2016 houdende de kabinetsreactie op het AIV-advies «Het internet: een wereldwijde vrije ruimte met begrensde staatsmacht» en het WRR-advies «De publieke kern van het internet: naar een buitenlands internetbeleid» (Kamerstuk 26 643, nr. 411).

De voorzitter van de commissie,
Eijsink

De griffier van de commissie,
Van Toor

Inbreng van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de kabinetsreactie op het advies nr. 92 «Het internet: een wereldwijde vrije ruimte met begrensde staatsmacht» van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) en het advies nr. 94 «De publieke kern van het internet: naar een buitenlands internetbeleid» van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). De VVD-fractie heeft hierbij nog enkele vragen en opmerkingen.

Internationale samenwerking

De leden van de VVD-fractie onderschrijven de noodzaak van internationale samenwerking teneinde de veiligheidsuitdagingen op het internet te lijf te gaan. Het kabinet schrijft dat daarvoor internationale samenwerking vereist is, «zoals binnen de EU, VN en Raad van Europa». Deze leden begrijpen dat cybersecurity in deze drie fora kan worden besproken, maar uit de kabinetsreactie wordt niet duidelijk hoe de verantwoordelijkheidsverdeling is geregeld en in hoeverre het gesprek over cybersecurity verschilt per forum. De genoemde leden vernemen graag wat bijvoorbeeld de rol van de Raad van Europa kan zijn op dit vlak. Daarnaast zijn deze leden benieuwd of de NAVO bewust niet in de rijtje wordt genoemd, en of het kabinet onderschrijft dat samenwerking op het gebied van cybersecurity misschien wel het belangrijkste is in NAVO-verband.

In het kader van de discussie over cyberveiligheid, en in het bijzonder over cyberwarfare, zijn de leden van de VVD-fractie tevens benieuwd wat de laatste ontwikkelingen zijn op het gebied van de discussie over cyberwarfare en artikel 5 van het NAVO-Handvest. Dit is eerder in diverse overleggen met de Minister van Defensie aan de orde geweest. Deze leden vernemen graag of er de afgelopen tijd nog beweging heeft gezeten in deze discussie.

De leden van de VVD-fractie worstelen nog met twee onderdelen in de kabinetsreactie die moeizaam samen lijken te gaan. Enerzijds onderschrijft het kabinet constant de noodzaak van internationale samenwerking en de noodzaak van een internationale strategie. Anderzijds constateert het kabinet dat het bijzonder moeizaam blijkt om overeenstemming te vinden, bijvoorbeeld blijkens de onderhandelingen over de eindverklaring van de *World Summit on Information Society (WSIS) +10 Review Process*, waar in het slotdocument enkel de beginselen uit de in 2005 overeengekomen Tunis Agenda zijn herbevestigd. In dat licht vragen de genoemde leden zich af hoe het kabinet hiermee omgaat. Hoe zinvol zijn de inspanningen, bijvoorbeeld in VN-verband, als telkens weer blijkt dat buitengewoon veel landen een geheel andere visie hebben op de rol van de overheid in het cyberdomein? Noopt deze realiteit niet tot samenwerking in kleinere verbanden, opdat overeenstemming makkelijker wordt bereikt?

Interdepartementale coördinatie

Het kabinet schrijft dat er een coördinatiestructuur is opgezet voor standpuntbepaling en besluitvorming, op het gebied van cyber security. Kan het kabinet aangeven hoe het deze structuur heeft vormgegeven? Betreft het een interdepartementale werkgroep? Of is de samenwerking van diverse beleidsafdelingen op een meer informele manier versterkt? Leidt dit tot niet tot de gebruikelijke Haagse verkokering? En is overwogen om een heldere, afgebakende eenheid te creëren met doorzettingsvermogen onder één Minister?

Nederlandse inzet

Het kabinet schrijft dat Nederland samen met Senegal aan cybersecurity-strategieën voor West-Afrika werkt. Eerder in de kabinetsreactie schreef het kabinet «dat het internationaal cyberbeleid gebaseerd dient te zijn op de nationale belangen van Nederland». Kan het kabinet in het licht van die opmerking aangeven welk belang Nederland heeft bij het uitwerken van cybersecurity-strategieën voor West-Afrika?

Nederland ambieert volgens het kabinet een leidende rol als *digital gateway to Europe* en tevens als *safe place to do business and for people*. Het kabinet verwijst in deze paragraaf naar het lopende Nederlandse EU-voorzitterschap. Kan het kabinet aangeven wat Nederland, nu het EU-voorzitterschap bijna afgerond is, concreet heeft bereikt op het gebied van cybersecurity, cyber crime en andere digitale zaken?

Inbreng van de leden van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie danken het kabinet voor de kabinetsreactie. Zij hebben een aantal vragen en opmerkingen.

In de kabinetsreactie op het AIV advies nr. 92 «Het internet: een wereldwijde vrije ruimte met begrensde staatsmacht» en het WRR advies nr. 94 «De publieke kern van het internet: naar een buitenlands internetbeleid» lezen de leden van de PvdA-fractie dat het kabinet constateert dat Nederland al belangrijke stappen heeft gezet om maximaal te kunnen profiteren van de kansen die het internet biedt en de rapporten van de AIV en de WRR ziet als een aansporing om de ingezette koers te handhaven en te versterken. Ook lezen de leden van de PvdA-fractie dat het Nederlandse kabinet inzet op een vrij, open en veilig internet. De leden van de PvdA-fractie zijn het met het kabinet eens dat een vrij, veilig en open internet gewaarborgd moet worden. Zij vinden de reactie van het kabinet op de twee adviezen echter weinig concreet en hebben een aantal vragen over hoe het handelingsperspectief waar het kabinet over spreekt, zal worden vormgegeven.

Zo lezen de leden van de PvdA-fractie dat het Nederlandse *internet governance* model tot doel heeft de ontwikkeling, de openheid, de beschikbaarheid, de betrouwbaarheid en de integriteit van het internet te waarborgen. De leden van de PvdA-fractie zien dat het beleid van het kabinet op een aantal punten niet helemaal aansluit bij dit doel. Een belangrijk advies uit het WRR-rapport is dat er een internationale norm moet worden vastgelegd waarin de centrale protocollen van het internet aangemerkt worden als een neutrale zone. In deze zone is bemoeienis omwille van eigen nationale belangen niet geoorloofd.

Er is vanuit het kabinet weinig aanzet tot uitwerking van de voorstellen uit het WRR-advies terug te vinden. Ten eerste de status van het Domain Name System (DNS) en kernprotocollen, waaronder de protocol suite of Transmission Control Protocol/Internet Protocol (TCP/IP) suite. De leden van de PvdA-fractie zouden graag zien dat DNS en de kernprotocollen een speciale status krijgen en daarmee extra bescherming tegen ingrepen door de eigen en andere overheden. Is het kabinet bereid hier naar te kijken? In de kabinetsreactie wordt enkel gesproken over TCP/IP, maar in het WRR-advies is de publieke kern veel breder gedefinieerd. Ook routing, DNS, kernprotocollen en technische standaarden worden hierin betrokken. Wat is de reactie van het kabinet hierop en is het kabinet het eens met de definitie van de publieke kern van het internet zoals deze wordt gebruikt in het WRR-advies?

Dan lezen de leden van de PvdA-fractie dat het kabinet stelt dat de aanpak van cybersecurity en het waarborgen van de nationale veiligheid vraagt om een geïntegreerde benadering. De leden van de PvdA-fractie vragen zich af waaruit deze geïntegreerde benadering op dit moment blijkt. Volgens de leden van de PvdA-fractie lijkt het er momenteel op dat elk van de afzonderlijke departementen bezig is met het ontwikkelen van eigen beleid voor informatieveiligheid. Op welke wijze wordt er op dit moment tussen de verschillende departementen afgestemd of het waarborgen van de kernwaarden van het internet of het waarborgen van veiligheid zwaarder weegt en of inbreuken op de publieke kern van het internet geoorloofd zijn?

Ook lezen de leden van de PvdA fractie dat het kabinet de rol van de Internet Engineering Task Force (IETF) en technische gemeenschap wil behouden en versterken. Hoe zal dit worden vormgegeven? Zo staat bijvoorbeeld het instituut SURFsara, de kweekvijver van mensen die in het vormgeven van internationale governance van het internet een essentiële rol hebben gespeeld en spelen, voortdurend ter discussie. Betekent dit dat het kabinet een rol zal gaan spelen in de financiering van SURFsara? Hoe ziet het kabinet haar rol hier precies? De leden van de PvdA-fractie lezen tevens dat het kabinet zal onderzoeken of het mogelijk is groepen met een belangrijke rol voor het onderhoud van het technische niveau van de publieke kern van het internet beter te ondersteunen. Betekent dit dat het kabinet de open-source community financieel zal gaan ondersteunen? Hoe zal deze ondersteuning verder vorm krijgen? Het initiatief van het Kamerlid Oosenbrug voor een Open Source expertisecentrum zou hier een belangrijk onderdeel van kunnen zijn. Kan het kabinet hier op in gaan?

Ten slotte wordt in de kabinetsreactie gesproken over de dialoog met het bedrijfsleven. Uit het WRR-rapport blijkt echter dat er een onderscheid kan worden gemaakt tussen activiteiten van bedrijven die betrekking hebben op de publieke kern van het internet en privacy, veiligheid en vrijheid in het digitale domein beschermen, en bedrijven die door hun wereldwijde dominante marktpositie negatieve invloed hebben op de publieke kern van het internet. Het kabinet stelt dat deze laatste categorie bedrijven «serieuze diplomatieke aandacht verdienen». Het kabinet spreekt vervolgens van een dialoog en samenwerking met deze bedrijven. De leden van de PvdA-fractie vinden dit weinig concreet. Hoe zorgt het kabinet ervoor dat die dialoog en samenwerking leidt tot de bescherming van de publieke kern van het internet? Hoe gaat het kabinet de dialoog en samenwerking met bedrijven uitbreiden en coalities sluiten met nieuwe internetbedrijven en ngo's?

Inbreng van de leden van de fractie van D66

De leden van de D66-fractie hebben kennis genomen van de kabinetsreactie op het AIV-advies «Het internet, een wereldwijde vrije ruimte met begrensde staatsmacht» en het WRR advies «De publieke kern van het internet: naar een buitenlandse internetbeleid». De leden danken beide adviesorganen voor hun advies en onderschrijven het belang van hun bevindingen. De leden hebben echter wel nog vragen en opmerkingen naar aanleiding van de reactie van het kabinet.

De leden van de D66-fractie constateren dat het kabinet geen eenduidige reactie op de gegeven adviezen geeft. Het kabinet zegt dat het de analyse van de AIV en WRR als aansporing ziet om zijn huidige internetbeleid te versterken. Het kabinet geeft echter ook aan dat het nog een internationaal cyberbeleid moet gaan formuleren. De genoemde leden vragen zich af hoe de adviezen als een bemoediging van het huidige beleid kunnen worden gezien als dit beleid nog niet eens is vastgesteld? Wanneer kan de

Kamer de visie van het kabinet verwachten? De betreffende leden constateren dat het kabinet, ondanks de verwevenheid van de uitdagingen op internet-gebied, de beleidsverantwoordelijkheid van ministeries niet wil aantasten. Wie zal er eindverantwoordelijkheid dragen voor de formulering en de implementatie van de strategie?

De leden van de D66-fractie constateren met tevredenheid dat het kabinet het belang van een «publieke kern» van het internet beschouwt als een voorwaarde voor het goed functioneren van het internet. Kan het kabinet aangeven waarom het niet net als het WRR-rapport zaken als routing, DNS, kernprotocollen en technische standaarden heeft meegenomen in de definitie van de «publieke kern» van het internet? Is het kabinet bereid zijn definitie te verbreden zodat deze ook de genoemde zaken omvat? Zo nee, waarom niet? Kan het kabinet toelichten hoe zijn internationale cyberbeleid zaken als routing, DNS, kernprotocollen en technische standaarden wil waarborgen? Kan het kabinet toezeggen dat het in het nog te formuleren beleid de waarborging van internet als mondiaal publiek goed tot een speerpunt maakt? Zo nee, waarom niet? Kan het kabinet toezeggen dat het voorstellen waarin overheidshalve inbreuk wordt gemaakt op de technische werking van het internet, niet zal steunen? Hoe draagt het kabinet bij aan het wijder gebruik van nieuwe technologieën en standaarden die bijdragen aan de veiligere werking van het internet, zoals DNSSEC of IPv6? Kan het kabinet garanderen dat alle websites van de Nederlandse overheid voldoen aan alle deze protocollen en standaarden? Zo niet, wanneer zal dit wel het geval zijn?

De leden van de D66-fractie constateren dat het kabinet uitvoering gaat geven aan de motie van D66 om te onderzoeken of Nederland groepen in de technische wereld, zoals ontwikkelaars van open source encryptie, die bijdragen aan het goed functioneren van het internet, financieel kan steunen. Kan het kabinet aangeven welke vragen het met dit onderzoek wil beantwoorden en op welke termijn het onderzoek zal worden uitgevoerd?

De leden van de D66-fractie constateren dat het kabinet de aanbeveling van de WRR overneemt om het principe van «practice what you preach» centraal te laten staan in het internationale internetbeleid. Dit verbaast hen, aangezien het kabinet onlangs het wetvoorstel op de kansspelen naar de Kamer heeft gestuurd, waarin een bevoegdheid voor de Kansspel Autoriteit gecreëerd wordt waarmee de overheid ingrijpt op de technische werking van het internet. In hoeverre onderstreept het kabinet de aanbeveling van de WRR om niet in te grijpen op de technische werking van het internet en hoe verhoudt zich dit tot het wetsvoorstel op de kansspelen?

De leden van de D66-fractie constateren dat de AIV de aanbeveling doet om het onafhankelijk toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, alsmede het toezicht door het College Bescherming Persoonsgegevens te versterken. Is het kabinet bereid deze aanbeveling over te nemen? Zo nee, waarom niet?

De leden van de D66-fractie constateren dat het kabinet de gidsrol van Nederland op het gebied van mondiale internetvrijheid wil koesteren. Welke effecten zal het voornemen van het kabinet om Nederlandse veiligheidsdiensten in staat te stellen om zonder rechtshulpverzoek computers in het buitenland te mogen hacken of het voorstel om sleepnettechnieken toe te passen op de data die door Nederland gaan, hebben op de bereidheid van andere landen om Nederland als gidsland te beschouwen? Hoe rijmt het kabinet deze wetsvoorstellen met het idee van «practice what you preach»? En kan het kabinet garanderen aan internet-

gebruikers, waar dan ook ter wereld, dat hun data in Nederland veilig en vertrouwelijk zijn en blijven?

Het kabinet geeft aan het Europese Voorzitterschap van Nederland te willen benutten om op Europees niveau de wet- en regelgeving aangaande internetvrijheid te moderniseren. Welke concrete successen heeft het kabinet hierbij behaald? Op het mondiale toneel zegt het kabinet zich te richten op het beïnvloeden van zogenaamde «*swing states*» op het gebied van internetvrijheid. Kan het kabinet aangeven welke staten het hierbij in gedachten heeft en hoe het deze wil aanpakken? Wat betekent dit voor de inspanningen die het kabinet gaat plegen richting landen die repressief optreden op het gebied van internetvrijheid? Hoe blijft Nederland landen waar de digitale mensenrechten structureel geschonden worden, attenderen op het belang van internetvrijheid? Welke prioriteit gaat het kabinet dit onderwerp geven in de bilaterale contacten met deze landen?

De leden van de D66-fractie constateren met tevredenheid dat het kabinet uitvoering geeft aan de motie van het lid Verhoeven om de Nederlandse internetinfrastructuur tot derde mainport uit te roepen. Ook zijn de betreffende leden blij met de bereidheid van het kabinet om ruimte te bieden aan ethische hackers door «*responsible disclosure*» mogelijk te maken. De Nederlandse digitale infrastructuur behoort tot de beste ter wereld. Dit creëert een aantrekkelijk vestigingsklimaat en biedt geweldige economische kansen voor individuen en bedrijven. De betreffende leden roepen het kabinet op om dit ook internationaal nadrukkelijk uit te dragen.